

Prijedlog osnovnog pojmovnika za potrebe arheologije broda

Proposal of basic glossary of terms used in nautical archaeology

Oznaka Mark	HRVATSKI NAZIV CROATIAN TERM	OBJAŠNENJE I NARODNI NAZIV(I) EXPLANATION AND LOCAL TERM(S)	ENGLJSKI NAZIV ENGLISH TERM
1 - OPĆI POJMOVI / GENERAL TERMS			
1.1	osnivanje broda	početak i postupak stvaranja projekta novog broda do stadija njegove minimalne ali dovoljne definiranosti	ship design
1.2	brodogradnja	djelatnost i znanost koja se bavi osnivanjem i izgradnjom broda	marine architecture, shipbuilding
1.3	brod	plovno sredstvo koritastog oblika za prijevoz ljudi i robe	ship
1.4	trup, korito	sveukupnost uzdužnih i poprečnih građevnih elemenata koji čine brod	hull, shell
1.5	pramac	prednji dio broda (<i>prova</i>)	bow
1.6	krma	stražnji dio broda	stern
1.7	bok	strana broda (<i>banda</i>)	side
1.8	desni bok	desna strana broda (gledano od krme prema pramcu)	starboard
1.9	lijevi bok	lijeva strana broda (gledano od krme prema pramcu)	port (portside)
1.10	kostur, orebrenje	rebra s kobilicom, pramčanom i krmenom statvom	skeleton
1.11	oplata	sveukupnost platica	planking
1.12	paluba	gornji zatvoreni dio trupa po kojemu se hoda (<i>kuverta</i>)	deck
1.13	potpalublje	unutrašnjost broda namijenjena teretu ili putnicima (<i>štiva</i>)	hold
1.14	ukrepa	element koji ukrepljuje (učvršćuje, pojačava, ukrućuje) brodsku konstrukciju	stiffener
1.15	nadvođe	dio trupa broda koji ne uranja u more (<i>mrtva banda</i>)	dead work
1.16	podvođe	dio trupa broda uronjen u more (<i>živa banda</i>)	underwater parts, quick works
1.17	dno	donji dio trupa broda, ispod uzvoja	bottom
1.18	uzvoj	zakrivljeni prijelaz iz dna u bok broda	bildge
1.19	vodna linija (teretna i laka)	plovna ravnina do koje uroni brod u vodu/more - potpuno opremljen natovaren i potpuno opremljen bez tereta	water line
1.20	nosivost	težina tereta pod utjecajem kojega uroni brod od lake na teretnu vodenu liniju - uključuje i pitku vodu, potrošni materijal za potrebe broda, posadu i njen inventar	deadweight
1.21	gaz	mjera za dubinu, do koje je brod uronjen u vodu; mjeri se od vodne linije do najnižeg dijela broda	draft
1.22	istisnina	masa vode/mora koju brod istisne svojim uronjenim dijelom	displacement

**2 - UZDUŽNI GRAĐEVNI ELEMENTI TRUPA /
LONGITUDINAL ELEMENTS OF THE HULL**

2.1	kobilica	osnovna greda na dnu broda na koju se pričvršćuju rebra i statve (<i>kolumba</i>)	keel
2.2	kobilični utor	dosjed za dokobiličnu platicu na bočnoj strani kobilice (na utoru se razlikuje srednji, unutarnji i vanjski brid)	rabbet
2.3	rebreni utor	utor na gornjoj strani kobilice koji služi da se u nju upusti rebro (ponekad se dijelom nalazi i na reburu)	recess, cut
2.4	protukobilica	greda koja se dodaje na kobilicu s donje strane (u slučaju kad dužina i.ili čvrstoća kobilice nisu zadovoljavajuće)	rider keel
2.5	štitna kobilica	daska koja štiti donji dio kobilice (<i>šuraaš, šjoleta</i>)	false keel
2.6	plosna kobilica	ravna kobilica, daska deblja od platica koja zamjenjuje kobilicu	flat keel, keel plank
2.7	pramčana statva	nastavak kobilice u pramčanom dijelu broda (<i>ašta o' prove</i>); oblik: ravni (upadni, okomiti ili kosi), kliperasti i žličasti (kratki, dugi)	stem
2.8	peta pramčane statve	element koji veže pramčanu statvu i kobilicu	stem gripe, lower stem
2.9	krmena statva	nastavak kobilice u krmenom dijelu broda (<i>ašta o' krme</i>)	sternpost
2.10	peta krmene statve	element koji veže krmenu statvu i kobilicu (<i>kalkanj</i>)	stern knee
2.11	statveni utor	nastavak kobiličnog utora na pramčanoj ili krmenoj statvi	rabbet
2.12	pramčana protustatva, uklada	element koji se s unutrašnje strane nastavlja na hrptenicu ili protupetu, i prati pramčanu statvu (<i>kontraašta, ancikor</i>)	apron
2.13	pramčana protupeta, pramčano uzvojno koljeno	prijelazni element na koji se nastavlja pramčana protustatva (<i>karoc o' prove</i>)	stemson
2.14	krmena protustatva	element koji se s unutrašnje strane nastavlja na hrptenicu ili krmeno uzvojno koljeno, i prati statvu (<i>kontraašta, ancikor</i>)	inner post
2.15	krmeno uzvojno koljeno	prijelazni element na koji se nastavlja krmena protustatva (<i>karoc o' krme</i>)	sternpost knee
2.16	umetak, mrtva statva	drveni element koji se dodaje nad kobilicu u pramčanom ili krmenom dijelu broda, kako bi se ispunili uski dijelovi brodskog trupa	deadwood
2.17	apostol	pramčano rebro pričvršćeno uz bočne strane statve (i protustatve), kojem je svrha povećati prislon glava platica vanjske oplate uz samu statvu i povećati čvrstoću čitavog sklopa, leži u ravnini paralelnoj s uzdužnom osi broda; naziv potječe iz vremena kad ih je bilo po šest sa svake strane unutar pramčanog dijela broda	hawse timber, knighthead
2.18	krmeno zrcalo	poprečna ploha kojom završava nadvodni dio oplate krme	transom
2.19	hrbtenica, hrptenica, središnje pasmo	jača drvena greda, najčešće pravokutnog presjeka, koja s unutrašnje strane slijedi kobilicu (<i>parmezal, promezal, primezal</i>)	keelson
2.20	temeljnica jarbola	drveno pojačanje s utorom za nasad jarbola (<i>škaca</i>)	mast step
2.21	izdubak temeljnice jarbola	otvor za nasad jarbola u temeljnici jarbola (<i>škaca</i>)	mast mortise
2.22	dohrptenica, bočno dopasmo	greda s jedne i druge strane hrptenice	bilge keelson / sister keelson
2.23	proveza	uzdužna gredica od krme do pamca koja s unutrašnje	stringer

		strane povezuje rebra (proveza dna, proveza ispod uzvoja, proveza iznad uzvoja, bočna proveza)	
2.24	palubna proveza (bočna), prvi podspojak	uzdužna gredica od krme do pamca pričvršćena s unutrašnje strane vršnih platica; međusobno povezuje sponje i glave rebara (<i>kontracenta</i>)	deck stringer, beam shelf
3 - POPREČNI GRAĐEVNI ELEMENTI TRUPA / TRANSVERSAL ELEMENTS OF THE HULL			
3.1	rebro	u najširem značenju dio broskog trupa postavljen poprečno na kobilicu; glavni element poprečne čvrstoće broda (<i>korba</i>)	frame
3.2	širina rebra	širina gornje površine rebra (paralelno s kobilicom i platicama)	frame thickness, sided
3.3	visina rebra	mjera bočne površine rebra (okomito na kobilicu i platicu)	frame depth, moulded
3.4	glavno rebro	središnje rebro koje je najvećom površinom uronjeno u vodu/more	main frame
3.5	rebrenica	rebro položeno na kobilicu, simetričnih krakova (<i>pjana, lukoča</i>)	floor timber
3.6	rebrenica nejednakih krakova	rebro položeno na kobilicu, nesimetričnih krakova	asymmetric floor, overlapping floor
3.7	polurebrenica	rebro koje počinje od kobilice	half frame
3.8	rebreni nastavak; produžnik, priklad	bočno rebro koje se nastavlja na rebrenicu ili polurebrenicu (<i>capul</i>)	futtock
3.9	slivnica, kaljužni otvor	otvor za slobodan protok vode na najnižem dijelu rebra; izljevnica, slivnica (<i>manikela, bruna</i>)	limber hole
3.10	rašlje, vjenčanica	drveno koljeno koje se koristi da se međusobno jače vežu i učvrste lijevi i desni bok broda; u pramcu i krmi veće podspojake i proveze (<i>zoja</i>)	breast hook
3.11	vijenac, vjenčanica	drveno koljeno dužih krakova koji su najčešće napravljeni dodavanjem dvaju nastavaka	cant floor
3.12	pregrada	element koji dijeli prostor broda u manje dijelove	buklhead
3.13	sponja	popriječni potporanj na kojemu leži paluba (<i>katina, žbaj</i>)	deck beam
3.14	koljeno	okomito ili vodoravno postavljen drveni element kojim se učvršćuju spojevi između elemenata brodske konstrukcije (npr. između sponja i rebara)	knee
3.15	upora	uspravni stup koji podupire sponju	stanchion
3.16	klupa	element koji poprečno ukrepljuje brodsko korito, a koristi se za sjedenje putnika ili veslača (<i>banak</i>)	thwart
4 – OPLATA TRUPA / PLANKING			
4.1	vanjska oplata	vanjsko opločenje trupa broda	(outside) planking
4.2	platica, trenica	daska oplata (<i>madir</i>)	plank
4.3	voj	jedan red platica, od pramčane do krmene statve (<i>fil</i>)	strake
4.4	dokobilična platica	prva deblja platica uz kobilicu (<i>picun, panižel</i>)	garboard strake
4.5	sržnica, razma	jača daska koja se veže na vrhove rebara i palubnu provezu i određuje vanjski rub palube (frižeta, trinkarin)	plank-sheer, gunwale
4.6	dorazmena platica	završni voj vanjske oplata ispod sržnice ili razme (centa, reja)	sheer strake
4.7	žuljnica, bokoštitnica	deblji voj na vodnoj liniji ili više, koji služi da se s vanjske strane opaše i učvrsti brodsko korito	wale

4.8	unutrašnja oplata	platice postavljene s unutrašnje strane rebara	ceiling, inner planking
5 – PALUBA I POTPALUBLJE / DECK AND HOLD			
5.1	palubna platica / trenica	daska opločena palube	deck plank
5.2	oplata palube	sveukupnost palubnih trenica, palubnih proveza i sržnice	deck planking
5.3	grotlo	otvor na palubi kroz koji se krca teret ili ulazi u potpalublje (<i>bokaporta</i>)	hatchway
5.4	pramnica	uzdignuta paluba na pramcu broda (<i>kaštel</i>)	forecastle
5.5	krmnica	uzdignuta paluba na krmi broda (<i>kasar</i>)	poop front
5.6	nadgrađe broda	konstrukcija nad palubom broda, koja se proteže od boka do boka broda	superstructure
5.7	linica	nastavak boka broda iznad gornje palube, izrađen od izdanaka ili rebrnih nastavaka optočenih s vanjske i unutrašnje strane lakšom oplatom, koji završava razmom (<i>partigeta</i>)	bulwark
5.8	izdanak	drveni stupić postavljen nad sržnicu, sastavi dio kostura linice (<i>štil</i>)	bulwark stanchion
5.9	poruba, rzma	horizontalno postavljena greda pravokutnog presjeka koja povezuje vrhove izdanaka ili rebrnih nastavaka koji čine kostur linice	caprail, gunwale
5.10	lakomica	rupa na linici, za istjecanje vode s palube (<i>manikela</i>)	scupper
5.11	bočno pasmo	gredica ili daska duž bočnih strana broda na koju se naslanja podnica (<i>verzina</i>)	bilge stringer
5.12	podnica	pomična daska u donjem dijelu broda (<i>pajol</i>)	limber board
5.13	kaljužnica	prostor između podnice i dna broda (<i>santina</i>)	bilge
6 – DODATNI UKRASNI I FUNKCIONALNI ELEMENTI / ADDITIONAL ORNAMENTAL AND FUNCTIONAL ELEMENTS			
6.1	pulena	Izrezbarena figura na pramcu broda (obično ljudski ili životinjski lik, ili mitološko biće (u slučaju životinje ili mitološkog bića: <i>beštijun, zvir</i>)	figurehead
6.2	bojni kljun	ojačani produžetak pramca ispod vodene linije, oštrog vrha, u obliku kljuna, koji služi kao oružje za probijanje trupa neprijateljskog broda	ram
6.3	valosjek	produžetak pramca ispod vodene linije, zaobljen sa oštrim bridom, koji služi u svrhu lakšeg sječenja valova	cutwater, vawe-piercer
6.4	uzvojna kobilica (ljuljna, bočna)	bočna kobilica; dugačka i uska gredica, paralelna s kobilicom, koja se nalazi na prijelazu dna u bok broda i služi za stabilizaciju	bilge keel
6.5	balast	težak materijal smješten u dnu broda zbog povećanja stabilnosti (<i>sarna</i>)	ballast
7 - ELEMENTI ZA SPAJANJE, SPOJEVI I TEHNIKE / JOINING ELEMENTS, JOINTS AND TECHNIQUES			
7.1	čavao	metalni element sastavljen od glave, struka—okruglog ili četvrtastog—i šiljka (<i>čaval, brokva</i>)	nail
7.2	zakovica, svornjak	metalni element koji se sastoji od struka i glave; može biti s narezom i maticom, sa ili bez steljke i slijepi	bolt
7.3	čivija, drveni čavao	drveni element u obliku prikraćenog stošca laganog koniciteta (<i>kavija</i>)	treenail
7.4	utor	otvor na bočnoj strani platice u koji ulazi jezičac (tehnika spajanja platica uz pomoć utora i jezičaca)	mortise

7.5	jezičac	drvena pločica pravokutnog oblika koja se umeće u utore u platicama	tenon
7.6	zakrpnj jezičac	jezičac koji je naknadno umentnut s vanjske ili unutrašnje strane oplata (u slučaju popravka)	patched tenon
7.7	mali drveni čavao	drveni element okruglog ili poligonalnog presjeka i izrazito malih dimenzija kojim se jezičci utaknuti u utore pričvršćuju za platice	peg
8.8	spoj na utor i jezičac	međusobno spajanje drvenih dijelova uz pomoć nasuprotnih utora u koje se ulažu tanke drvene pločice	mortise and tenon joint
7.9	ključ (obični, na zub, na čep i kutiju)	spoj kojim se uzdužno spajaju dva komada drva (<i>čov</i>)	scarf (joint)
7.10	lastin rep	poprečna veza između dva komada drva postignuta uklapanjem trokutasto oblikovanog izdanka na jednom u odgovarajući utor na drugo dijelu	dovetail
7.11	spoj na sljub (stik)	spoj izveden međusobnim sučeljavanjem elemenata	butt scarf (joint)
7.12	sljubnica	razmak između dviju platica kod glatke gradnje (<i>kimenat</i>)	seam
7.13	glatka (stična) gradnja	tehnika gradnje vanjske oplata kojom se platice tupo sljubljuju u uzdužnom i poprečnom smjeru	carvel work
7.14	prijeklopna gradnja	tehnika gradnje vanjske oplata kojom se platice postavljaju od kobilice, tako da svaka slijedeća gornja prekriva donju na prijeklop	clinker work
7.15	konstrukcija prvo ljuska	način gradnje broda pri kojemu se prvo postavljaju kobilica, statve i platice, a potom umeću rebra	shell first construction
7.16	konstrukcija prvo kostur	način gradnje broda pri kojemu se prvo izrađuje korstur (kobilica, statve i rebra), a potom postavljaju platice	skeleton (frame) first construction
7.17	konstrukcija prvo dno	način gradnje broda pri kojemu se prvo izrađuje brosko dno	bottom-based construction
7.18	šivanje	tehnika međusobnog spajanja platica i ostalih elemenata brodske konstrukcije provlačenjem veziva (najčešće konopa) kroz nizove rupica	sawing, lashing

8 - ZAŠTITA I ODRŽAVANJE / PROTECTION AND MAINTENANCE

8.1	šuperenje	brtvljenje šupljina i spojeva među drvenim dijelovima broda kako bi postali nepropusni (<i>kalafatanje</i>)	caulking
8.2	kučina	materijal korišten za šuperenje; ostatci konoplje ili lana (<i>stupa</i>)	oakum
8.3	smola	crna borova smola koja se koristi za zaštitu drvene brodske konstrukcije (<i>pakal, paklina</i>)	pitch
8.4	obnova platice	duža daska (<i>lancola</i>) ili kraća daska (<i>tašel</i>) kojom se zamjenjuje oštećeni dio platice	plank repair
8.5	olovna obloga	vanjska zaštita donjeg dijela korita u obliku ploča od olovnog lima	lead sheeting
8.6	olovna zakrpa	pločica olovnog lima koja se koristi za pojačanje oštećenog, istrošenog ili oslabljenog dijela brodske konstrukcije	lead patch

9 - OPREMA / EQUIPMENT

9.1	jarbol	obla drvena greda učvršćena u temeljnicu jarbola, okomita ili lagano koso nagnuta prema krmi	mast
9.2	kosnik	kosa oblica utaknuta u pramac koja služi za pripinjanje jarbola prema pramcu i za razapinjanje prečaka (<i>baštin</i>)	bowsprit
9.3	jedro (križno, sošno, oglavno, latinsko, prečka)	skrojen i porubljen komad platna razapet na brodu i izložen vjetru koji se koristi za pokretanje broda (<i>idro</i>)	sail (<i>square sail, spritsail, lugsail, lateen sail, headsail</i>)
9.4	jedrilje	sva jedra koja se koriste na jednom brodu	sails

9.5	snast	svi elementi brodske opreme koji neposredno ili posredno služe za poriv broda vjetrom (1. jarbolje: jarbol, kosnik i pripadajuća oprema; 2. jedrilje: jedra i pripadajuća oprema; 3. oputa: konopi za pripinjanje jarbola i kosnika, 4. vrv: konopi za pokretanje i kontrolu jedara)	rigging
9.6	škota	dio snasti / vrvi, konop koji se koristi za upravljanje jedrom	sheet
9.7	pripona	dio snasti i opute; konop koji veže vrh jarbola za bokove broda radi stabilnosti (<i>sartija</i>)	shroud
9.8	veslo	štap s proširenjem u donjem dijelu, namijenjen pokretanju broda	oar
9.9	nosač vesla	drveni klin na koji se natakne vjenčić kroz koji prolazi veslo (<i>škeram</i>); drveni komad na koji se naslanja veslo, u obliku ruke s ispruženim palcem (<i>palac</i>) ili nosač rašljastog oblika (<i>soha</i>)	tholepin
9.10	otvor za veslo	otvor na boku broda kroz koji je provučeno veslo	oar port, oar lock
9.11	jaram, igo	poprečna pomična greda s ležištem za veslo sa svake strane	outrigger joist
9.12	vjenčić	vjenčić od konopa, volovske žile ili kože u koji se utakne veslo kod veslanja (<i>štrop</i>)	oar lashings
9.13	kormilo	element pričvršćen na krmenu statvu koji služi za održavanje ili promjenu smjera tijekom plovidbe (<i>timun</i>)	rudder
9.14	upravljačko veslo	veslo za upravljanje manjim brodom po boku ili po krmi	steering oar
9.15	bočno kormilo	veliko veslo pričvršćeno s bočne strane broda koje se koristilo za upravljanje prije izuma središnjeg kormila	quarter rudder
9.16	rudo, ručica kormila	ručka za upravljanje kormilom (<i>argutla, argola</i>)	tiller
9.17	šuplja glava	drveni element okruglog ili jajolikog oblika s rupama za provlačenje konopa; služi za zatezanje pripona i leta; sastavni dio stezalice (<i>bigota</i>)	dead eye
9.18	kolotur	jednostavan uređaj koji se koristi za promjenu smjera konopa; sastoji se od kućišta tj. oklopa, koluta, osovine i štropa (<i>boceľ, buceľ</i>)	block
9.19	kolut	plosnata okrugla ploča sa žlijebom za konop, sastavni dio kolotura	pulley, sheave
9.20	koloturnik	sustav kolotura koji služi za pretvorbu snage; smanjuje silu uz produženje puta	block and tackle
9.21	bitva	drveni stupić za vezivanje konopa (<i>mankul, bita</i>)	bitt
9.22	kaljužna (kalna) pumpa	pumpa uz pomoć koje se izbacuje voda i kal iz kaljužnice	bilge pump
9.23	ispolac	naprava za izbacivanje vode iz broda (<i>paj, šešula</i>)	bailer
9.24	dubinomjer	stožast predmet od olova koji se konopom spušta u more zbog mjerenja dubine	depth gauge . sounding weight
9.25	sidro	kameni, kameno-drveni, olovno-drveni ili željezni predmet koji se koristi za sidrenje broda (<i>ankora</i>)	anchor
10 – ALAT / TOOLS			
10.1	blanja	alat za blanjanje tj. ravnanje drvenih površina	rabbet plane
10.2	bradva	mala sjekira koja služi za tesanje dijelova koji se ne mogu dohvatiti teslom	adze
10.3	dlijeto	alat za obrdu drveta (<i>lito, škarpel</i>)	chisel
10.4	dlijeto za dubljenje	oštra sprava za dubljenje (<i>gubja</i>)	gouge
10.5	kutnik	sprava u obliku trokuta ili slova L, za mjerenje i	square

		određivanje pravoga kuta (<i>škvara</i>)	
10.6	malj, drveni	lakši drveni čekić (<i>macola</i>)	<i>mallet</i>
10.7	malj, željezni	teška sprava za udaranje (<i>maca</i>)	<i>iron maul</i>
10.8	pila	alat za piljenje (<i>šega, šegac</i>)	<i>saw</i>
10.9	sjekira	alat za sječenje (<i>sikira</i>)	<i>axe</i>
10.10	stolarski šestar	dvokraka drvena ili metalna sprava za mjerenje i ocrtavanje kružnih oblika (<i>kompas</i>)	<i>carpenter's compass</i>
10.11	svrdlo	alat za bušenje rupa (<i>svrdal</i>)	<i>pod auger</i>
10.12	svrdlo, lučno	alat za bušenje rupa	<i>bow drill</i>
10.13	tesla	alat za tesanje	<i>shipwright's adze</i>